

In memoriam

Голуб Радовановић
(27. јул 1942 – 17. јануар 2020)

У спомен на Голуба Радовановића

Дана 17. јануара 2020. године у Сокобањи, од последица болести, преминуо је Голуб Радовановић, културни посленик и добар познавалац, записивач и промотер етнографског, фолклорног и историјског наслеђа сокобањског краја. Сахрањен је 19. јануара на Сокобањском гробљу.

Голуб Радовановић рођен је 27. јула 1942. године у селу Реснику код Сокобање. Осмогодишњу школу завршио је у Сокобањи, Средњу економску у Нишу и Вишу економску у Београду. Испрва је радио у струци, на пословима финансија и књиговодства, био је и секретар самоуправних интересних заједница материјалне производње, а затим, будући да је био оријентисан ка култури, прелази у сферу туризма и културе. Најпре је радио као стручни сарадник у Туристичком савезу општине Сокобања, затим као директор Центра за културу у Сокобањи и на крају као директор Народне библиотеке „Стеван Сремац“ у Сокобањи. И после одласка у пензију, до последњег часа, био је ангажован у култури и на пољу записивања и презентације културног наслеђа.

Рано детињство провео је у вишечланој сеоској породичној заједници. Од малена је био знатижељан и заинтересован за локалну традицију, запиткивао своје старије у вези са њом и упијао ју је. Није без значаја и то што су његови деда Илија и отац Милан били добри гајдари. Касније се укључио у рад аматерског културно-уметничког

друштва у свом селу – играо је у играчком ансамблу, рецитовао, глумио, и тако ушао у свет презентације традиционалне културе, за који је потребно и њено познавање. И даље је пратио традицију, па почео понешто и да записује. Касније, од почетка 80-их година 20. века, у оквиру послова које је обављао у туризму и култури, постао је и организатор и носилац, а понекад и учесник многих приредби, културних и туристичких манифестација, између осталих и манифестације „Такмичење села“. Захваљујући томе, сретао се с носиоцима традиционалног наслеђа целог сокобањског краја, укључујући и оне у то време временешне, преко којих је, такође, упознавао наслеђе и од којих је, такође, памтио и записивао.

Бавећи се активно презентацијом наслеђа Сокобање и сокобањског краја, и као директор културних установа у Сокобањи, Голуб Радовановић је учествовао у организацији појединих етнолошко-фолклористичких научних скупова, на неким од њих је излагао и та саопштења објављивао у зборницима, а фолклорне записе је објављивао и у периодици. Био је члан Савета XXXVI Конгреса Савеза удружења фолклориста Југославије, одржаног у Сокобањи 1989, и тада је изнео саопштење: „Песме и певање Бисерке Марковић из Ресника“ (објављено затим у *Зборнику радова XXXVI конгреса Савеза удружења фолклориста Југославије*, Сокобања 1989, 25–29. IX. Београд: Удружење фолклориста Србије, 1989, 63–69). Исте године објавио је прилог „Народне басме из сокобањског краја“ (*Расковник* 57–58, 1989, 27–30). Наредне године реализовао је изложбу обредних хлебова и штампао радове: „Култни хлебови Бање“ (*Развитак* 1/1990, 99–103) и „Олалије и клоцање“ (*Расковник* 61–62, 1990, 37–39), а затим и рад: „Вијење венаца у сокобањском крају“ (*Расковник* 81–82, 1995, 42–47). Године 1995. у Београду, Сокобањи и Зајечару одржан је симпозијум „Нижа митологија балканских Словена“, а Радовановић је био домаћин симпозијума у Сокобањи. Четири године заредом, од 1995. до 1998. године, учествује у Сврљигу на симпозијумима „Духовна и материјална култура становништва источне Србије и суседних области“ које је, уз свесрдну подршку Етнографског института САНУ, организовала Етно-културолошка радионица у Сврљигу. У зборницима с ових скупова објавио је следеће радове: „Увођење невесте у кућу на Голаку и у Бањи (разлике и сличности)“ (*Етно-културолошки зборник за проучавање културе источне Србије и суседних области*, књ. I, Сврљиг: Етно-културолошка радионица, 1995, 174–176), „Сточна слава – заветина Васуљица у селу Реснику“ (*Етно-културолошки зборник*, књ. II, 1996, 125–127), „Неке небеске појаве у веровању сокобањског краја“ (*Етно-културолошки зборник*, књ. III, 1997, 127–130) и „Славска трпеза у селима сокобањског краја“ (*Етно-културолошки зборник*, књ. IV, 1998, 287–290). Уочи чет-

вртог скупа у Сврљигу, Радовановић је у Сокобањи био домаћин учесницима. Године 1998. у московском часопису *Живая старина* (1/17/, 1998, 30–32) објавио је рад: „Хлеб в свадебных обрядах восточной Сербии“. На шестом научном скупу „Духовна и материјална култура становништва источне Србије и суседних области“ (Зајечар) изнео је саопштење: „Воденице на Градашњици“ (објављено у Гласнику Етнографског института САНУ XLIX, 2000, 217–223). На IX научно-стручном скупу „Историја медицине, фармације, ветерине и народна здравствена култура“ у Зајечару изложио је рад: „Етномедицина сокобањског краја у XIX и XX веку“ (објављено у зборнику радова *Историја медицине, фармације, ветерине и народна здравствена култура*, књ. 8, Зајечар: Историјски архив „Тимочка крајина“, 2018, 109–112).

У другој половини 90-их година 20. века, Голуб Радовановић објавио је неколико монографских публикација. Прва у низу је монографија његовог родног села: *Ресник (Сокобања)* („Хронике села“, 54, Београд: Одбор САНУ за проучавање села, КПЗ Републике Србије, Сокобања: Народна библиотека „Стеван Сремац“, 1997). У њој су објављени јединствени записи о појединим етнолошким темама. Поред географских и историографских података, она садржи и етнографске: о стамбеним и привредним грађевинским објектима, традиционалном одевању, занатима и занатлијама (дунђери, конопчари, музичари, кашикари, столари), етномедицини, крсним славама, заветинама и култним (светим) местима, божићним, ускршњим и ђурђевданским обичајима, веровањима у виле, традиционалном певању и свирању, фолклорном аматеризму, пореклу становништва.

У књизи *Магијска шапутања: басме и бајалице сокобањског краја* (Сокобања: Народна библиотека „Стеван Сремац“, 1997), Радовановић је објавио записе басми, као и податке о бајалицама, о начину учења бајања и лечења, болестима, и илустровао их фотографијама бајалица и појединих реквизита и сегмената етномедицинских поступака. Ова књига била је повод и за истоимену изложбу.

Поводом 130 година од оснивања читаонице у Сокобањи, Радовановић је објавио публикацију *Бањска читаоница* (Сокобања: Народна библиотека „Стеван Сремац“, 1999), где је представљен њен историјат од оснивања 1869. до почетка Другог светског рата и затим историјат Библиотеке у Сокобањи од 1945. до 1999. године. Уз то, био је један од аутора луксузне монографије *Библиотека у Сокобањи: 150 година са вама* (Сокобања: Народна библиотека „Стеван Сремац“, 2019).

Теренске записе рецепата о локалним јелима Радовановић је штампао у публикацији *Светосавска вечера – сокобањске „Златне руке“* (Сокобања: Народна библиотека „Стеван Сремац“, 2002). Исте године

објавио је двојезични, српско-енглески туристички водич *Сокобања: Божји дарови* (Сокобања: Народна библиотека „Стеван Сремац“, 2002). Он представља сажету монографију Сокобање и њене околине, с прегледом историје, природних, културних и других туристичких вредности овог краја. Укључени су и фрагменти из етнолошког и фолклорног наслеђа: легенде везане за поједина места, подаци о светим местима, дрвећу (записима), заветним крстовима и црквистима, црквама и манастирима, музичком стваралаштву.

Синтеза старих и нових истраживања о обредним хлебовима саопштена је у публикацији *Хлеб наш насушни* (Сокобања: Народна библиотека „Стеван Сремац“, „Етнос“ – Етнолошка радионица, 2009).

Књига изабраних радова *Сећања* (Сокобања: Народна библиотека „Стеван Сремац“, „Етнос“ – Етнолошка радионица, 2012) садржи шест Радовановићевих раније објављених чланака: о обичају увођења невесте у кућу у области Голак, о сточној слави Васуљици у Реснику, о небеским појавама у народним веровањима, о славским јелима, о воденицама на реци Градашници недалеко од Сокобање, о песмама и певању Бисерке Марковић, певачице изворних народних песама из Ресника, о венцима од биља у народним обичајима.

Као резултат вишегодишњих теренских истраживања објављени су *Спомени и успомене из Сокобање* (Сокобања: Народна библиотека „Стеван Сремац“, „Етнос“ – Етнолошка радионица, 2016) – натписи на различитим предметима на територији општине Сокобања. Записи и натписи су представљени у одељцима посвећеним заветним крстовима, црквеним и школским звонима, споменицима страдалима у балканским ратовима, Првом и Другом светском рату, спомен-чесмама, особеним надгробним споменицима, бистама и признањима, и сваки је праћен фотографијама у боји. Иако је акценат на записима, књига садржи обиље података и о самим објектима на којима се они налазе. За етнологију су посебно значајни подаци о културним местима и објектима на њима, и обичајима који се за та места везују.

Теми бајања Радовановић се враћа у публикацији *Чини, учини, зачини (Употреба биља)* (Сокобања: Народна библиотека „Стеван Сремац“, Удружење за лековито биље „Јован Туцаков“, Ниш: Галаксијанис, 2019), где је реч о употреби биљака у бајањима и магијским радњама, поступцима за бојење вуне, кучине и памука, и употребе биља као зачина у традиционалном кулинарству сокобањског краја.

Будући да се као директор Библиотеке „Стеван Сремац“ у Сокобањи бавио организацијом разних културних догађаја и издаваштвом, Радовановић је уредио и неколико збирки поезије и ликовних каталога.

Голуб Радовановић оставио је трага и у свету електронских и штампаних медија. Био је стручни консултант и учесник у више телевизијских прилога и саговорник у више новинских чланака у медијима месног и националног нивоа о етнолошком, фолклорном и историјском наслеђу Сокобање и сокобањског краја. Рецимо, био је стручни консултант приликом реализовања емисија Телевизије Београд посвећених Сокобањи – епизода из серија *Коловођо, ногом крени* и *Варошарије*, а у оквиру серије *Српски источници* сарађивао је на етнолошком филму *Олалије у Сесалуцу* (1989).

Резултат ове сарадње и настојања да се преко медија презентују и овековече неки сегменти наслеђа јесу филмови о етнолошком наслеђу сокобањског краја, у чијој изради је учествовао као режисер и/или сценариста. Реализовао је четири етнолошка филма који су приказани на Међународном фестивалу етнолошког филма у Београду. Режирао је филм о љубавној и привредној магији *Вратило, навратило, повратило* (2001, продукција Телевизија „Соко“ из Сокобање), награђен на Фестивалу за реконструкцију обичаја. Написао је сценарио за филмове: *Кучињава кошуља* (2002, продукција Телевизија „Соко“), који говори о процесу производње конопљаног платна, и *Побратимство по целезу* (2004, продукција Телевизија „Соко“). Био је сценариста и режисер филма *Биљани петак* (2011, продукција „Етнос“, Етнолошка радионица из Сокобање).

Голуб Радовановић је у Сокобањи дочекивао разне истраживаче, новинаре, званичнике, пружао им податке и био им водич на терену или организовао приказе сегмената наслеђа. Етнологе и фолклористе који су се бавили одређеним темама снабдевао је поузданим подацима везаним за наслеђе сокобањског краја, тако да се његови подаци налазе и у њиховим радовима. Био је организатор семинара народног играња и певања и био демонстратор на њима, па је и на тај начин утицао на преношење традиције. Своју воденицу на реци Градашњици, између Сокобање и његовог родног Ресника, претворио је у својеврсни етно-туристички центар – обновио ју је и средио, у њој дочекивао туристе и госте презентујући им елементе традиционалног наслеђа, организовао промоције и друге манифестације везане за етнолошко наслеђе. Овај простор је уступио за рад Етнолошкој радионици „Етнос“ из Сокобање.

За свој рад Голуб Радовановић је добио више награда и признања.

Голуб Радовановић био је изузетан културни посленик и, вођен љубављу према етнолошком, фолклорном и историјском наслеђу свога, сокобањског краја, неуморни прегалац на пољу његовог истраживања и презентовања. У рецензији његове изложбе *Басме и бајалице сокобањског краја*, академик Драгослав Антонијевић је, између оста-

лог, написао: „Голуб Радовановић је један од оних најдрагоценијих наших сарадника на пољу фолклористике, најнепосредније везан за извор – терен – народ. Он не само што је проучавалац традиционалне културе овог краја, него је и њен најинтимнији носилац и интерпретатор. Уверио сам се да има веома развијен осећај да открије оно што је дубоко скривено и невидљиво у души и психи овог народа, задивио ме ових дана док смо боравили по овдашњим селима, како савршено и непогрешиво одређује модалитете певања, играња, облачења, залазећи у најфиније нијансе који нису видели, нити осетили, упркос нагомиланом стручном и професионалном знању, неки проучаваоци и писци о народном стваралаштву овог краја.“

др Дејан Крстић
Народни музеј у Зајечару
Е-пошта: dejkrst2@gmail.com

Примљено: 1. 6. 2020.
Прихваћено: 22. 6. 2020.